

DE
PRAESUMPTIONE
CONTRA VSVM GERADAE
APVD IGNOBILES IN LVSATIA
INFERIORE
DISPUTATIO

QVAM
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
AVCTORITATE
PRAESIDE
GEORGIO STEPHANO WIESANDIO
PHILOSOPH. ET IVRISPRVD. DOCTOR. SVPREM. CVR.
LIPS. ADVOCAT. SOCIETAT. DVISBVRG. LITTERAR.
ET IENENS. LATIN. SODAL.

DIE XIX. APRIL. A. S. R. CIOICCLXIIII.

H. L. Q. S.

A DISSENSIONIBVS VINDICABIT

AVCTOR

CHRISTIAN. FRIDERIC. SIGESM. HEINSIVS
SORAVIA-LVSATVS.

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIA.

2. V. 75. 3.

§. I.

Instituti ratio.

Inter tot tantaque iuris controuersi argumenta, quorum tractatio non grata minus, quam commoda est, nullum mihi videtur propter sententiarum varietatem disquisitione dignius, nullum propter morum antiquorum interpretationem iucundius, nullum denique propter vsus quotidiani demonstrationem utilius, quam quod de gerada illiusque diuersis speciebus agit. Quoniam autem hocce argumentum tam copiosum tamque ambiguum est, vt in libello, qui in academiis ad disceptandum proponi solet, totum et ab omnibus dubitationibus vindicatum commode absolui vix possit; singularibus scriptis singula huius causae capita tractanda, vniuersum vero complexum laboriosae industriae virorum doctissimorum relinquendum esse existimo. Cum vero apud me constituerim publicam vitae ac temporis, quod in academia transegi, rationem

tionem reddere, mihi prae aliis argumentum *de gerada, quatenus in Lusatia inferiore usitata est*, placuerit, non dubito, quin praestantissima exempla imitando veniam impetraturus sim, cum tale potissimum ad elaborandum sumam argumentum, quale et usus vitae quotidianae commendat, et patria consuetudo demonstrat. Num fecerim proposito fatis, alii iudicent. Ego vero intelligo, tantum abesse, ut rem pro dignitate docte fatis tractauerim, ut potius ipse profitear, me eam nec eleganter, nec copiose fatis proposuisse. Verum non ad scribendum accessi, ut ingenium ostentarem, vel doctrinam probarem, quam tenuem esse ingenue declaro, sed ut meum quaecumque studium ostenderem. Facilem igitur veniam me consecuturum esse spero ab iis, quos humanissimis precibus oratos cupio, ut non ad meas facultates nimis exiguas, quam potius ad voluntatem meam beneuole respiciant. Equidem prospicio, fore permultos, qui hanc causam neque legitimam, neque idoneam iudicent. Sed ego cum patre venerando voluntatem meam communicavi, qui beneuole modestis precibus annuit, mihi, qui periculum facere volebam, permittit, ut scriberem libellum, qui et mores patrios aliquantulum illustraret, et meum iuris patrii amorem testaretur. Non igitur intermittere possum, quin hac publica occasione utar, optimis parentibus gratum declarandi animum, quem ipsorum, dum viuum, erga me amori debeo, quorum liberalis cura me puerum fidissimis praceptoribus tradidit, adolescentem in florentissimas omnium artium officinas ablegauit, omnibusque praesidiis, quae ad bene beateque viuendum pertinent, lubenter instruxit. His igitur cum pro tantis beneficiis gratiam referre nullo pacto possim, tamen verbis in praesenti ago, animo
vero

vero semper habeo. In primis autem Excellentissimo atque iurium Consultissimo Praesidi meo gratias habeo maximas, quod tanta beneuolentia, quanta in rogando mea fuit obseruantia, causam in se suscepit defendendam. Noui quidem, eum difficile agere negotium. Sed doctrina, qua pollet maxima, supplebit id, quod ingenii mei tenuitati deest. Quare lectores rogo, vt tamquam aequi censores rem diiudicent. Quodsi consecutus fuero, vberimum mei laboris fructum mihi percipisse videbor.

§. II.

Origo geradae.

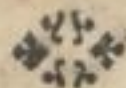
Cogitanti mihi de gerada inter ignobiles in Lusatia inferiore exfule, nonnulla praefari, in primis vero in id, quod causam geradae dedit, breuiter inquirere, videtur omnino esse necessarium. Ipsam vocis originem non multum curo. Quid quaeso ad rem meam faciet, si vel SCHMUCKIO geradam a vocula Germanica *Geraethe* deducenti adsentiar, vel sequar CARPZOVIVM, propter paritatem et aequalitatem geradam nomen accepisse dicentem, vel defendam BARTHIVM, eam a rota *Rade*, quia plurimae res ad geradam pertinentes tunc temporis ex lino rota texto fuerint confectae, originem traxisse adfirmantem, vel aliorum placita accipiam, vel denique ipse nouam vocis deriuationem excogitem? Hoc iis relinquo, qui de gerada studiosius scribere verborumque origines diligentius inuestigare cupiunt. Mihi enim ad occasionem geradae introducendae potissimum spectandum esse, ex eo, quod explicare mihi proposui argumento, liquido apparet. Ego itaque paupertatem filiarum apud veteres Germanos fuisse primam geradae inue-

niendae caussam existimo. Nam cum ex moribus, tum ex legibus omnium fere antiquae Germaniae populorum hoc constat, quod filiae a filiis ab hereditate parentum initio exclusae, postea vero tantum iis deficientibus furrogatae et ad hereditatem admissae fuerint. Videatur prae aliis Illustr. GEORG. CHRISTIAN GERAVER in *progr. de iur. succession. ap. veter. German. p. 48.* Praedia omnesque res immobiles concedebantur solum masculis, quo facilius sumtus militares tolerare possent; res vero mobiles, vti folis necessitatibus inseruiebant, ita parum pretiosae habebantur. *L. Sal. T. 62. §. 1. Capitular. reg. Franc. ex recens. Baluzii T. 2. p. 412. Illustr. 10.* CAROL. HENR. DREYER in *d. de inaequali masculor. et feminar. secundum iura Cimbrica succcissione §. 6.* Ita etiam *ius Saxonicum*, quod ideo prae ceteris nominare libet, quia nunc agitur de consuetudine quadam in primis apud Saxones recepta, *L. I. art. 17: Vaters und Mutter, Schwester oder Bruders Erbe nimpt der Sohn und nicht die Tochter, es sey dann, dass da kein Sohn sey, so nimpts die Tochter.* Id quod paupertatem filiarum dilucide demonstrat. Et verum esse, quod filiae nihil proprii habuerint, testatur antiquissimus locus apud TACITVM *de mor. Germ. Cap. XVIII: Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert.* Haud equidem ignoro, a nonnullis iisdemque elegantioribus iurium vindicibus sub hac *dotis* voce intelligi id, quod temporibus subsequutis dicitur *dotalitium*, quod scilicet vxori maritus destinauerat, quo vitam honestam post eius obitum duceret. Sed tantum abest, vt haec sententia meae opinioni aduersetur, vt eam inde potius confirmari credam. Est enim certum, filias fuisse admodum pauperes, cum quidem nubentibus *dotalitium* fuerit constitutum, ipsae vero nul-
lam

lam dotem, vel exiguam saltim sponso attulerint. Mea igitur sententia egenis vxoribus a maritis dotis loco ideo erat aliquid offerendum, vt aliquando tamquam viduae honeste viuere possent. Puellarum et vxorum longe melior erat conditio. Illae adhuc virgines a parentibus vel proximis agnatis alebantur, hae vero a marito sustentabantur. Non possumus non hoc loco iterum commendare cultissimum *programma*, quod *Illustr. GEBAVERVS ad Tacit. de mor. German. c. 18.* illustrandum edidit. *p. 14 seqq.* vbi feminas a successione exclusas fuisse, copiosius probat. Itaque non antiquis, sed insequentibus temporibus pars hereditatis filiabus data est. Quoniam enim filias sine patrimonio relinqui iniquum habebatur, abrogata est antiqua consuetudo. Vnde in *L. Angriorum et Werinorum Tit. VI.* sancitum legimus: *filiis frui debere spoliis colli, id est, muraenis, muscis, monilibus, inauribus, vestibis, armillis, vel quidquid mater ornamenti proprii videretur habuisse.* Hac ratione subuenire filiarum paupertati voluerunt veteres, vsu geradae recepto. Nam cum filiae ex hereditate nihil caperent, visum est optimum, ipsis concedere matrum vtensilia. Ita quidem ex hereditate materna aliquid accipiebant; quid autem a patre, qui nihil habebat, quod ad ornamentum muliebre faceret? Filii igitur patris iusti erant heredes, qui quidem soli res militares praecipiebant. Vnde coniicio, heergeredam etiam effecisse, vt gerada introduceretur. Omnes enim, qui non plane morum antiquitatis expertes sunt, bene sciunt, filiis inter reliquam hereditatem praecipue res ad bellum gerendum pertinentes competiisse, cuius rei haud obscura vestigia iam expressit *Tacitus c. 32.* Heergereda igitur peculium habebatur filiorum legitimum. *Ius Prov. Sax. L. I. art. 27.* Ne vero filiae inaequali hereditatis distri-

distri-

distributione nimis laederentur, aliud peculium inuentum est, quod earum esset proprium eo quidem pacto, ne vmquam ad masculos perueniret. Quid enim ad naturam rei aptius, quam a peculio filiorum constitutionem peculii muliebris deriuare?

§. III.

Inter nobiles solum geradae vsus viguit.

Sed istud filiarum peculium initio apud nobiles tantum vsu receptum fuisse, neque vllum inter ignobiles locum inuenisse, merito adfirmo. Quoniam enim eo tempore, quo nobiles a plebeiis discerni coeperunt, ignobiles militiam parum sequebantur, nec pro virtute probata vlla feuda adipiscebantur, factum est, vt ea relinquerent bona, quae etiam filiae possidere potuerint. Quare eas vna cum fratribus ad hereditatem pari ratione admittas fuisse, facile intelligitur. Sed plane alia est res nobilium. Qui enim vitam militarem laudabiliter agentes propter virtutem probatam feudis condonabantur, et quorum facultates in feudis maxime positae erant, ii vix vlla habebant bona, quae filiae ex hereditate accipere potuissent. Inter omnes fere constat, feminas ex praeceptis iuris feudalis excludi ab omni in feuda successione. Filiabus igitur nobilium alio modo erat prospiciendum. At quomodo eae honestam vitam ducere poterant, quae omnibus bonis erant destitutae? Accepimus a locupletissimis scriptoribus, eas nondum desponsatas a successoribus in feuda paterna vel fuisse nutritas, vel caelibes ingressas monasteria, vbi liberaliter alebantur. Filiarum enim nobilium paupertatem fuisse causam non vltimam, quae impulit principes Saxonicos ad fundanda tot virginum monasteria, opinantur doctissimi antiquitatum Saxo-

Saxo-

Saxonicarum magistri. Haec tamen non sufficiebant recipiendis omnibus. Dum igitur cauendum erat, ne filiae sine auxilio manerent, consuetudo inualuit, filiabus ex hereditate matris vtensilia adsignandi, vt haberent aliquid, quod ipsis legibus esset definitum, neque a solo fratrum arbitrio penderet. Id autem apud feminas duntaxat nobili loco ortas locum inuenire poterat, vtpote quae a masculis ab omni successione excludebantur. Quamobrem in *L. Angriorum Tit. VI. §. 1.* sancitum legimus: *Si filium non habuit, qui defunctus est, ad filiam pecunia et mancipia, terra vero ad proximum paternae generationis consanguineum pertineat.* Secundum hanc legem igitur filia, deficiente filio, res tantum mobiles capiebat, immobiles ad consanguineos perueniebant. Etsi vero temporibus consecutis filiae vna cum masculis admitti coeperunt, tamen non aequas obtinuerunt partes. Ita secundum iura Cimbrica masculi bessem, feminae trientem acceperunt, id quod variis exemplis docte congestis docuit *Illustr. DREYER in dissert. excitata §. 13. seqq.* Accedit, quod ad vnum fere omnes heergeredam apud nobiles tantum in vsu fuisse contendunt, id quod, vt alios omittamus, praeclare obseruauit *IO. GOTTL. HEINECCIUS in element. iur. German. L. II. §. 278.* Quod si vero ea ipsa occasionem geradae recipiendae dederit, vti iam ostendimus, sequitur, vt haec pariter nobilibus tantum cognita fuerit.

§. IIII.

Auctoritas iuris prouincialis Saxonici.

Cum sententia eorum, qui geradam inter nobiles tantum vsitatam fuisse adfirmant, mihi omni ratione defendenda sit, nitor auctoritate iuris prouincialis Saxonici,

B

quod

quod geradam pertinere ad mulierem militarem declarat. Ita enim legitur *L. I. art. 27: Quaelibet mulier militaris utensilia in propinquiorem cognatam, quae ei ex femineo genere adhaerebit, relinquet.* Sed quid vox *militaris* aliud, quam nobilis, siquidem prae aliis nobiles eo tempore, quo gerada recepta fuit, militiam in primis equestrem exercebant. Non enim homines conditionis feruili, vel libertinae in numerum militum referebantur, cum ingenuos maxime deceret, maiorum praestantem gloriam fortiter imitari, laudesque auitas propagare. Ingenuos vero tunc ab hodiernis nobilibus vix distulisse, iam intelligentissimi iuris patrii interpretes copiose probarunt. GEORG. BEYER in *delineat. iur. German. L. I. c. 3. §. 2.* IO. ADAM KOPP de *insigni different. inter S. R. I. comites et nobiles immediat. Sect. I. §. 27.* ADAM FRID. GLAFEY de *vera ministerial. indole. p. 366. seqq.* Ingenui enim dici coeperunt equites, vel milites, atque a bonis suis cognomina acceperunt. Legendus est prae aliis de hoc argumento vir patrii iuris longe peritissimus *Celeberr. CHRIST. GOTTL. RICCIUS in spicileg. iur. German. p. 175. seq.* Interim non refragabimur iis, qui non omnes ingenuos militasse existimant, quam quidem sententiam doctissime propugnauit *Celeberr. IO. HENR. CHRIST DE SELCHOW. in commentat. de statu ingenuor. in Germania. §. 5.* modo nobis concedatur, in iure prouinciali Saxonico feminam militarem conditionis esse nobilis. Equidem non ignoro sententiam plurimorum historiae iuris interpretum, hanc Latinam speculi Saxonici versionem non ab ipso Repkoviio, sed a Polono quodam esse factam. Sed hoc contra me non pugnat, quia haec ipsa sententia tempore huius versionis geradam inter nobiles solum fuisse receptam, probat. Cur enim auctor,

auctor,

quisquis ille sit, mulierem nominavit militarem, nisi tunc geradam nobilibus tantum competere sciisset? Etsi vero nonnullae versiones Germanicae habent nudum verbum, *ein jeglich Weib*, eae tamen non tantam habent auctoritatem, ut iis vnice fidendum sit, praesertim cum in veteri versione Germanica, quae exstat in editione Ludouiciana legatur: *In welick Wiff van Ridders Art*, quo nomine tam adcurate, quam honorifice nobiles tantum adpellantur. Cum igitur versio Latina, quaecum confentit Germanica e vetusto eodemque bono codice expressa, mulieri militari, id est, nobili diserte geradam tribuat, consequens est, geradam eo tempore, quo illud ius collectum est, tantum inter nobiles receptam fuisse.

§. V.

Cur ad ignobiles gerada adplicata fuerit.

At haec geradae sumendae causa et consuetudo non diu inter nobiles solum viguit, sed ab ignobilibus paullo post usu recepta fuit. Cum enim illud, quod iam ab Horatio sapienter dictum: *nemo sua sorte contentus*, ad omnes transferri possit, non est, quod mireris, ignobiles etiam apud nostros maiores altiora petiisse, et ad nobiles potissimum sese conformasse, eos bellum pariter sectatos, vitamque periculosam ac molestam otiosae et securae longe antetulisse. Ita enim hominum natura comparata est, ut plerumque aliena cupiant, remota laudent, propinqua vero adspernentur. Quare ignobiles vbiuis voluerunt cum nobilibus comparari eademque priuilegia affectarunt, in primis cum idem vitae genus eligerent. Sed hanc conditionis ac vitae mutationem secuta quoque est iurium et consuetudinum mutatio. Quoniam

enim status militaris supellectilem militarem exposcebat, heergereda etiam inter ignobiles cognita est. Quis vero credat, feminas tunc a cupiditate res pretiosas habendi abstinuisse, neque eas idem peculium, quod nobiles iactabant, desiderasse? Eadem ratione existente, qua masculi nobiles certi peculii participes fiebant, idem quoque ius ab ignobilibus vsurpari coepit. Nobiles feminae geradam iure optimo capiebant; ignobiles igitur ex eadem causa geradam quoque ad se pertinere dicebant. Itaque ex simili ratione eadem consuetudo nata est, ita ut tam ignobilibus, quam nobilibus gerada sine vlla difficultate traderetur. Hinc factum esse videtur, ut glossatores speculi Saxonici ad sua potissimum tempora respicientes atque memores praecepti: *vbi eadem legis ac consuetudinis ratio, ibi eadem est dispositio*, geradam unicuique feminae, et nobili, et ignobili attribuerent. Tum etiam prisca morum seueritas deserta iuribusque peregrinis valde imminuta est. Non enim iuuenes tam virtutes puellarum, quam potius earum diuitias quaerere coeperunt. Quo igitur honestior reperiretur, crescente in dies magis luxuria, nubendi conditio, splendido rerum pretiosarum apparatu filiae erant instruendae, ut hisce escis cupidos iuuenes allicerent, allectos vero caperent, captos retinerent. Vnde exorta est rerum geradicarum tanta copia, ut ea iam saeculo decimo primo et secundo heergeredae pretium longe superaret. Cum vero pestifera vitae luxuriosae cupiditas omnes tam nobiles quam ignobiles corripuisset, facile profecto apparet, cur omnes geradam tanta cura et appetierint, et conseruauerint. Inualuit autem hocce ius in multis prouinciis, ut ornatus muliebris ad proximam perueniret cognatam, vti contra militaria instrumenta agnatis solis cede-

cede-

cedebant. Itaque non est admirandum, quod ii, qui vetustos codices iuris Saxonici manu descripserunt, lectionem antiquam deseruerint, contraque aliam genio suorum temporum magis accommodatam substituerint. Ex quo vero gerada cum plebeiis feminis communicata est, exorta est ista distinctio, quae duplicem geradae speciem, nobilem scilicet et plebeiam introduxit, quarum prior et antiquitate, et ipsa rerum copia, alteram longe praestat.

§. VI.

Reliquiae geradae inter nobiles tantum receptae.

Sed mores ac consuetudines nonnullarum Germaniae prouinciarum, in quibus tamen alias multa ex iure Saxonico diiudicari solent, ab usitata heergeradae et geradae distributione quam longissime recedunt, cum vel eas res in totum respuant, vel ad nobiles tantum restringant. Ita enim in GOTTFR. AVGVST. HOFFMANNI *collectione statutor. local.* ad hanc rem pertinentium, quam eo lubentius laudo, quo maiore cura confecta est, consignatum inuenitur in *P. II. p. 169. et 675.* geradam pariter atque heergeradam in terris Gothanis et Isenacensibus non ab ignobilibus, attamen a nobilibus vsurpari, id quod ibi testimoniis magistratum et responsis prudentum confirmatur. Tum in statutis Longobaliffanis §. 6. p. 412. relatum legitur, in hac vrbe omnia ac singula apud ignobiles hereditati inferri, neque eorum vlli vel heergeradam, vel geradam dari, quas tamen res inter nobiles vsitatas esse, senatus huius vrbis testatur et illustris ordo Ictorum Lipsiensium confirmat. Pari modo Sangerhusae gerada eique sociata heergerada non inter ignobiles, verum solum inter nobiles vsu recepta est. Et vt

vnum adhuc addam, quod veram istorum peculiarium rationem demonstrat, sciendum est, in principatibus Schwartzburgicis heergeredam aequae ac geradam inter ignobiles abrogatam quidem esse, ne tamen rei origini et causis repugnetur, eas inter nobiles adhuc conseruari, id quod ex rescriptis principum apparet. Haec pro instituti ratione sufficient, cum facile plura adferre possem, si locus fineret, et operae pretium esset. Sed iusto longior fierem, neque tamen aliud confirmarem, quam quod laudata statuta perspicue probant, inueniri scilicet reliquias geradae inter nobiles tantum vsitatae ibi etiam, vbi ius Saxonicum receptum est, neque tamen ideo eam ad ignobiles semper transferri. Quod si quis id nihilo fecius admirari pergat, is quaeso cogitet, per consuetudines et statuta iuri vulgo recepto saepius derogari. Geradam solis cedere feminis, et ius Saxonicum praecipit, et vno ore omnes doctores tradunt. Quis vero nescit, Lipsiae et alibi eandem inter patrem filiamque diuidi, filia vero deficiente, totam patri attribui? Vide *Excellentiss. Praesidis enchiridion iur. German. sub Gerada §. 3. et 6.*

§. VII.

Idem in primis in Lusatia inferiore viget.

Quo certius est, vestigia geradae apud nobiles tantum vsitatae in aliis etiam iuris Saxonici prouinciis deprehendi, eo clarius fit, nihil esse tam rarum atque alienum, quod in Lusatia inferiore iidem mores obseruentur. Non satis tamen exploratum est, neque ab omnibus dubitationibus vindicatum, vnde origo talis consuetudinis, qualis non a iure recepto pendet, in hac terra sit repetenda. Etsi enim mihi persuadeo, causam in eo esse quae-

quaerendam, quod tempore introducti iuris Saxonici magistratus linguam Germanicam vel neglexerint, vel ignorauerint, (qua de causa etiam omnia in iudiciis Latino sermone proposuerant) atque igitur idioma speculi Saxonici Latinum receperint, indeque geradam feminis tantum militaribus adiudicauerint; lubens tamen ipse profiteor, hanc opinionem non esse adeo certam, ut contra eam nihil possit moneri. Sed inutile prorsus negotium agerem, si obsoleta curiosius scrutarer, cum potius sententiam, quam hodiernis Lusatiae inferioris moribus confirmatam habeo, expositurus sim. Itaque ab iis potius, quae nunc vigent, quam quae antiquitus fuerunt, probatio geradae in Lusatia inferiore inter nobiles solum receptae sumenda mihi videtur. Haec vero singularis consuetudo a senatu urbis Luccauiae his verbis apud HOFFMANNVM supra laudatum P. II. p. 218. declaratur: *Wir Burgermeister und Rath der fürstlichen saechsischen Haupt-Stadt Luccaw im Marggraffthum Nieder-Lausitz attestiren Krafft dieses, dass bey hiesiger Stadt und Weichbildt unter den Bürgern die im Sachsen Lande braeuchliche Gerade und Heergeraethe nicht recipiret. Sed non multo post additur: Bey denen von Adel ist sowohl Gerade als Heergeraethe im Gebrauch.* Nonne igitur, hac consuetudine in vrbe Marchionatus principe vigente, praesumendum esse videtur, eam potius, quam contrariam, in reliquis etiam huius prouinciae ciuitatibus esse receptam? Id quod idem HOFFMANNVS p. 478. testatur: *Ausser vorhergesetzten Ordnungen (habet enim statutum de successione et hereditatibus Gubenae fancitum) ist bey der Stadt Guben weder Gerade noch Heergewette üblich, sondern wird alles in gleiches Erbe gegeben.* Eadem consuetudo ex statuto urbis Lubbenae p. 478.

478. adposito colligi potest. Porro auctor laudatus p. 855. refert, Forstae ac Liberosae geradam et heergere- dam ignorari, ibique omnia ac singula hereditati erciscundae inferri. Omnes igitur huius prouinciae vrbes in eo amice conspirant, quod vel geradam plane ignorent, vel nobilibus tantum assignent. Sed quid opus est recensere plura? quae facile possunt colligi, nisi haec satis probarent, nullum in Lusatia inferiore inter ignobiles esse geradae usum. Neque tamen est silentio praetereundum, in prouinciis Lusatiae vicinis idem ius obseruari. *Ordinatio* enim *prouincialis* ducatus Olsnensis P. III. a. 8. expressis verbis haec praecipit: *Wann einer vom Herren oder Ritter- Stande verstürbe, und hinter ihm sein eheliches Weib, Tochter, Tochter-Tochter, oder vlterioris gradus absteigender lineae verlaest; so gebührt denselben die volle Gerade.* Qui locus vnice de personis illustribus ac nobilibus, minime vero de plebeiis accipiendus est.

§. VIII.

Gerada Sorauiae inter ignobiles ignoratur.

Cum ex statutis praecipuarum Lusatiae inferioris ciuitatum satis constet, geradam nullibi inter ignobiles vsurpari, miror profecto, quod HOFFMANNVS id de Sorauia statuatur. Quae tamen opinio falsa est, et auctoris professionem in praefatione expressam, quod ignorauerit nonnullarum urbium statuta ac mores, ideoque secundum ius receptum iudicauerit, maxime confirmat. Quod quidem iudicium nunc ad rem nostram potissimum pertinere videtur. Certum enim est, Sorauiae geradam apud ignobiles plane exfulare. Vt vero id planius fiat, statutum, quod in hac mea patria viget, cui laetam

laetam fortunam magnaue incrementa sincero pectore
 apprecor, omnino adponendum duco. Sunt autem §.
 XVIII. verba, quae ad hanc rem faciunt, in hunc mo-
 dum concepta: *Wann Mann und Weib sich vererben und
 Kinder zeugen etc. obgleich nachmalen dasselbe Kindlein
 wieder verstirbet, soll doch alles dasjenige, so sie beyde
 zusammen gebracht, und in stehender Ehe gewaehret und
 mit einander erworben, oder an sie gestorben, davon nichts
 ausgeschlossen seyn soll, das Eheweib auf ihren Ehemann,
 und hinwieder dergestalt der Mann auf sein Eheweib ver-
 faellet, und eigentümlich für allen andern Agnaten oder
 Blutsfreunden vererbet haben.* Hunc succedendi mo-
 dum inter coniuges statutum constanter stabiliit, nus-
 piam vero vllam de geradae vigore dispositionem fanxit.
 Tantum enim abest, vt eam confirmet, vt agnatos po-
 tius atque cognatos a capienda hereditate arceat, et con-
 iugibus solum mutuum successionem more vere Germa-
 nico concedat. Id quod certe non fuisset statutum, si
 geradae petendae consuetudo Sorauiae viguisset. Sed
 videamus succedendi ordinem inter parentes et liberos,
 qui §. XVIII. perspicue constitutus est: *Stirbt der Va-
 ter, so soll den Kindern, es seyn Soehne oder Toechter,
 zugleich zwey Theile aller hinterlassenen Güther, woran
 das auch sey, oder Nahmen haben moege, folgen und
 werden, und der Mutter der dritte Theil derselben Ver-
 lassenschaft bleiben.* *Stirbt denn die Mutter, so soll der
 Vater, es seyn Soehne oder Toechter vorhanden, densel-
 ben zugleich den dritten Theil aller seiner Güther aus-
 setzen und folgen lassen, und er vor sich zwey Theile der
 Güther und Verlassenschaft behalten.* Nulla quoque
 geradae mentio facta est, sed mortuo patre, ad liberos
 duae partes, ad matrem vero vna perueniunt, neque pars

C

femi-

feminis alias propria detrahitur. Et vicissim defuncta matre, liberi vnam, et pater duas accipiunt, neque filiabus prae filiis singulare quoddam ius competere dicitur. Porro §. XX. de successione collateralium ita fancitur: *Bruder und Schwester, so von voller und rechter Geburt seyn, nehmen ibres verstorbenen rechten Bruders oder Schwester hinterlassene Erbschafft vor den halben und Stiefgeschwistern mit allem Recht und Billigkeit; wo aber kein rechter Bruder noch Schwester vorhanden, alsdann nehmen das Erbe zugleich alle die, so sich zu des Verstorbenen Erbe gleich und nahe ziehen. Stiefgeschwister nehmen das Erbe zu gleichem Theil mit des verstorbenen rechten Bruders Kindern.* Neque hic quidquam de gerada occurrit, sed vbique masculi cum feminis ad aequales hereditatis partes admittuntur. Vnde colligere licet, nullam Sorauiae rationem huius muliebris peculii haberi; id quod tamen ad ignobiles tantum adplicari potest. Nam apud nobiles id, quod ius Saxonicum de variis succedendi modis disponit, diuturno vsu, et olim obseruatum est, et adhuc seruatur.

§. VIII.

Contraria argumenta expenduntur.

Praeuideo autem, futuros esse permultos, qui vim iuris Saxonici in Lusatia inferiore opponant, atque ex eo vsu geradae inter omnes cuiuscunque conditionis feminas colligant. Quia enim in plerisque prouinciis, quae iure Saxonico vtuntur, gerada valet, eandem quoque in Lusatia inferiore apud omnes feminas receptam esse existimabunt. Sed velim considerent illud, quod doctores iuris crebrius praecipiant: *Stadt-Recht bricht Land-*

Land-Recht, quo quidem praecepto declarant, statuta et consuetudines iuri communi derogare. Si vero ad exempla respiciunt, quae supra commemoravi, facile inuenient, ea quoque in hac causa iuri Saxonico aduersari, idque nihilo minus in aliis causis vigere. Quamuis ergo quispiam ex analogia morum in Lusatia superiore usitatorum conclusionem ad Lusatiae inferioris consuetudines ducere velit, et quia istic gerada sumitur, eam quoque hic peti posse, argumentetur; aliter tamen iudicabit, si meminerit, Lusatiam quidem inferiorem sub vno clementissimi Principis regimine cum superiore esse coniunctam, alios tamen mores, alia privilegia, aliam denique regiminis formam habere. Nulla igitur a Lusatia superiore ad inferiorem ducenda est argumentatio, cum vterque Marchionatus singulari iure pro locorum varietate vtatur. Id quod ex eo etiam intelligi potest, quod statuta ciuitatum Lusatiae superioris geradam confirment, Lusatiae vero inferioris sanctiones de illa nihil proponant, quodque illic res geradae a reliqua hereditate separentur, hic vero omnia in aequales partes diuidantur, vsu geradae prorsus neglecto. Sed haec quoque consuetudo in Silesia finitima viget, vtpote quae in principatu Crosnensi et Saganensi facit, vt in diuidendis quidem nobilium hereditatibus res geradae attendantur, numquam vero inter ignobiles obseruentur. Praeterea tanta est iurium in Germania varietas, vt non solum singulae prouinciae, sed singulae fere vrbes propriis regantur iuribus. Nec ideo quidquam auctoritati iuris speculo Saxonico comprehensi decedit, si illud non vna ratione apud omnes obseruari, contendimus. Glorientur igitur aduersarii antiquitate geradae eiusque vsu promiscuo; recenseant multas diligenter regiones ignobilis geradae tutrices;

conferant inter sese Lusatiae superioris inferiorisque mores, parum tamen proficient, cum eos nec antiquitas defendat, nec vsus multarum regionum tueatur, nec Lufatorum in moribus consensio id, quod inde eliciunt, probet. Maior est geradae nobilis quam ignobilis antiquitas. Quae vero approbantur apud vicinos, ea non semper a nobis etiam ita tenentur, vt nihil plane discrepemus. Praeter ea meminerint, geradam in rebus odiosis omnino esse habendam, eiusque ideo vsum utilitatis publicae gratia restringendum potius esse, quam extendendum. Quem enim fugit illud, quod crebro vsurpatur: *die Gerade macht vieles ungerade?* Hinc multi non male suafisse videntur, vt geradae vsus plane tolleretur.

§. X.

Praesumendus est non vsus geradae inter ignobiles Lusatiae inferioris.

Iam constat atque expeditum est, multas esse regiones, in quibus quidem res plurimae ex mente iuris Saxonici, tamquam iustitiae aequitatisque norma discerni solent, multa tamen obtinent diuersa, a maioribus ad posteros fideliter transmissa. Neque hoc admirandum est, cum quaelibet terra suis moribus ac institutis regatur. Inter reliquas vero prouincias, quae praecepta iuris communis interdum deserunt, Lusatia inferior principatum tenere videtur. Nam haec prouincia cum propter administrationis formam, tum propter instituta plane singularia, quibus regnante optimo Principe, patriae patre clementissimo, antiquorumque priuilegiorum tutore benignissimo, continuo fruitur, ab aliis multum differt. A quibus potissimum, quod supra demonstra-

uimus

uimus abhorret, si ad geradae rationem paullulum respicias. Liquet enim ex iis, quae statuta ordinant, consuetudo vero adprobat, geradam vel plane ignorari, vel inter ignobiles negligi, et a nobilibus tantum obseruari. Si itaque accidat, ut inter ignobiles lis supra vsu geradae oriatur, equidem puto, sententiam contra eam potius, quam pro ea ferendam esse. Sin vero inter nobiles de geradae valore disceptetur, ipse eius vsum vindicandum esse arbitror. Cum enim sanctiones ciuitatum successionis ordinem stabilientes, geradam non modo omittant, verum etiam vniuersam hereditatem sine vilo rerum discrimine inter heredes legitimos diuidi iubeant, sequitur, ut vel ex ea causa gerada pro re peregrina merito habenda sit. Cum praeterea ipsarum silentium continua geradae neglectae consuetudine confirmetur, magistratum vero testimonia nullum geradae vsum inter ignobiles tradant; in dubio contra eius vsum inter ignobiles, e contrario inter nobiles pro eiusdem vsu in Lusatia inferiore praesumptionem esse faciendam existimo. Quod nostrum iudicium innititur certissimis regulis, ad quas praesumptionum veritas vnice dirigitur, cum hoc ipsum, quod diuturnus vsus temporum confirmat, vere defendam.

§. XI.

Effectus huius praesumptionis.

Quodsi itaque praesumptio contra vsum geradae inter ignobiles militat, sequitur, reum, a quo quis geradam petit, esse absoluendum, eique nullo modo geradae exhibitionem iniungendam. Quoniam enim haec est praesumptio legis, quae actorem contrarium probare iubet, hic neque reus probare debet, quod gerada vigeat

in Lusatia inferiore. Nam pro reo, qui eius usum negat, praesumptio contraria pugnat, nec igitur probat. Liceat nobis hac occasione ad praeceptum satis opportunum, idque non minus verum quam necessarium prouocare, onus scilicet probandi plerumque adfirmanti, non neganti esse imponendum. *L. 2. D. de probat. et praesumption.* Quodsi id nemo in dubium vocare ausit, sententia nostra facile vincet. Fac enim, actorem poscere geradam propterea, quod iuris recepti hoc ferat ratio, reum vero usum eius, quo se actor tueri cupit, iuris hac in re negare, tunc non est dubium, quin actori incommodum probandi subeundum sit. Iure recepto tunc demum utimur, quando statuta loci, vbi viuimus, plane silent. Si igitur successionis ratio non in ipsis, quibus floret Sorauia, iuribus esset praescripta, tunc esset, quod actor ad iura vulgo probata confugeret. Cum vero haec res tam luculenter in eo, quod supra exposui, statuto exprimatur, non potest non necessitas probandi usum rei clarissimis legibus aduersae, actori imponi. Reus igitur auctoritate legis tutus, et consuetudine communi defensus, nisi actor contrarium monstrauerit, (monstrare vero id haud umquam poterit) supellectilem omnem retinebit, neque geradam separabit, actore tristem repulsam ferente.

§. XII.

Res iudicata contra usum geradae.

Quisquis itaque ignobilium in Lusatia inferiore geradam petit, is eius obseruantiam utique probare teneatur. Cum igitur ante aliquot annos Sorauiae inter M. focrum et P. generum de gerada disceptaretur, illaque a
genero

genero filiae defunctae res geradicas postularet, hic tale petium cum moribus Lusatiae inferioris, atque cum statuto Sorauensi conuenire negabat. Itaque in iudicium vocatur, et post nonnullas disceptationes per primam prudentum sententiam condemnatur, vt focru res geradicas ab vxore relictas tradat. Et haec sententia altera vice confirmata, nihilque aliud leuteranti, nisi probatio consuetudinis reseruata est. Qui vero postquam remedio adpellationis vsus est, hoc ab *Illustri Illustrissimi S. R. I. Comitis a PROMNITZ Cancellaria* decisum obtinuit:

In Appellation Sachen I. G. P. Appellanten an einen, Actoren Vormunden A. R. M. Appellaten andern Theils, erkennen zur Graeflich Promnitzschen Cantzley Wir verordnete Verweser, Cantzler und Raethe zu Sorau auf gehalten Rath der Rechts-Gelehrten vor Recht: Dass die eingewandte Appellation in ihren Formalien bestaendig und zu gebiehbender Rechtfertigung anhero erwachsen. Materialia anlangend, erscheinet aus denen Acten allenthalben soviel, dass wohl appelliret worden, derowegen es bey dem am 23. Octobr. Anno 1747. eröffneten Urthel, dass nemlich Appellantes Principal die von seiner verstorbenen Frauen nachgelassne Gerade Stücken Appellatens Principalin, als deren leiblichen Mutter, vermittelst eines zu Recht bestaendigen Inventarii, oder in dessen Ermangelung, einer eydlichen Specification auszuantworten pflichtig, nicht zu lassen, oder die angezogene Gewohnheit, dass das Fol. in Abschrift befindliche Statutum auch auf die Gerade erstreckt worden, oder dass die Gerade bey der Stadt Sorau gar nicht in Uebung sey, binnen Saechsischer Frist, Klaegern der Gegen Beweis, auch beyden Theilen die Eydes Delation vorbehaeltlich,

zu erweisen, nicht schuldig; sondern es ist vor allen Dingen Appellat den Grund der Klage, und so viel ihm daran verneinet, in Saechsischer Frist wie Recht zu erweisen verbunden, darwieder Appellanten der Gegen-Beweis, Eydes Delation, und andre rechtliche Nothdurft billig vorbehalten wird, ferner darauf zu geschehen, was Recht ist. Von Rechtswegen.

§. XIII.

Confirmatur per responsum prudentum.

Quod quidem decisum ab Illustri scabinorum Lipsiensium ordine his verbis praeclare confirmatum est: Dafs dieses Urtheil denen Rechten und Uns zugeschickten Acten gemaes, bekennen Wir Koeniglich Pobl. und Churfürstl. Saechsische Schoepfen zu Leipzig. Ubrkundlich mit unserm Insiegel besiegelt.

Cui sententiae has annexerunt rationes, quibus in pronunciando nitebantur: Dieweil es eine Ausnahme in denjenigem Falle leydet, wie fern die gemeinen Rechte angenommen und eingeführet, oder wie weit deren Verbindlichkeit in einem oder den andern Stücke durch eine wiedrige Gewohnheit und Heerkommen geschwaechet und entkraefiet worden, zur Zeit nicht ausgemachet ist, sondern auf weitrer Ausführung beruhet, als in welchem Fall von der gewöhnlichen Ordnung des Processes, nach welchem der Klaeger den ihm verneinten Grund seiner Klage zufoerderst vermittelst geführten Beweises behaupten muss, abzugehen, keine Ubrsache vorhanden, und denn bey gegenwaertiger Sache Klaegerin wegen verlangter Verabfolgung von ihrem Eydam, dessen verstorbnen Ehe-

Eheweibes Gerade zwar auf das alte und neue Sachsen-Recht, worinnen ihr Suchen gegründet sey, sich beruset, inzwischen das zugleich mit diesem auch die Gerade nicht aller Orten, wo jenes eingeführet, weniger überall auf einerley Art angenommen sey, selbst die Erfahrung bezeuget; worzu wegen der Stadt Sorau, und wie weit allda unter Personen Bürgerlichen Standes die Gerade üblich, annoch kommet, das Beklagter und Appellant, der von einer Einführung derselben allda nichts wissen will, hierunter aus den bereits gegenwaertig beygebrachtten so brieflichen, theils nur bemeldeten, theils anderer benachbarten Orte betreffenden Gerichtlichen Urkunden, als Zeugen Aussage nicht vvenig rechtliche Vermuthung für sich hat, vvelche, da sie der Klägerin und Appellatin Absicht entgegen stehet, sie, die die Einführung des Orts der Gerade zu behaupten suchet, und nicht Beklagten, der in der Verneinung sich gründet, und deswegen so, vwie überhaupt ein Beklagter, der nichts gestehet, und vvider den der Gegentheil noch nichts ausgeführet, von einigen Beuveise frey ist, diesen zu übernehmen verbindet: So ist von Uns gesprochnen massen billig erkannt.

§. XIII.

Alia prudentum sententia, quae idem confirmat.

Non alio modo hac in re ab Illustribus curiae supremae, quae Vitebergae est, adfessoribus iudicatum est. Ita enim pronunciarunt. Als Dieselben Uns Leuterungs Schrift und erfolgte Gesaetze in Sachen A. R. M. Klaegerin an einem, I. G. P. Beklagten andern Theils, samt denen diesfals auch vorigen ergangenen Acten in
 D zuveyen

zweyen Voluminibus zugeschicket, und sich des Rechten darüber zu berichten gebethen; Demnach sprechen Wir verordnete Doctores des Koenigl. Polnischen und Churfürstl. Saechsischen Hofgerichts und Schoepfen-Stuhls zu Wittemberg darauf vor Recht: dass es der eingewandten Leuterung ungeachtet bey dem am 8. Januar. 1749. publicirten Fol. befindlichen Urthel (*haec sententia & praecedente continetur*) billig zu lassen. Von Rechtswegen.

His vero rationibus commoti reum ab onere probandae consuetudinis absoluerunt, et actori probationem contrariam iniunxerunt: Dievveil, ob nach dem Sächsischen Land Rechte, worinnen Klaegerin sich gründet, die Gerade auf Weibs-Personen, so nicht von Ritters-Art sind, vererbet werde, nicht auffer allem Zweifel gesetzt ist; Conf. Spec. Sax. Lib. I. Art. 27. *ibi quaelibet mulier militaris*; mithin, wann gleich die von der Klaegerin angezogene Praesumptio pro receptione et obseruantia iuris Saxonici communis eingeraeumet wird, dennoch dieses, ob bey der Einführung dieses alten Rechts die Gerade auch unter Personen bürgerlichen Standes, deren in diesem Texte nicht gedacht wird, recipiret worden, ungewis bleibt, und auf weitrer Ausführung berubet, da denn Klaegerin, welche solches behauptet, also wircklich auf eine *consuetudinem legi contrariam* sich beziehet, nicht aber Beklagter, so sich in *negatiua* fundiret, auch über dieses die Praesumption vor sich hat, dass dieser Text des Land-Rechts nur in der Maasse, wie er ausdrücklich lautet, recipiret worden, den Bevweis führen muss, mehrerwegen, dass nach dem Sorauischen Statuto

tuto

tuto alle Güther, davon nichts ausgeschlossen, auf den überlebenden Ehegatten verfaellet vverden sollen; hienächst die beygebrachten Erbschichtungen, ingleichen die von denen mehresten Städten in dem Marggraffthum Nieder-Lausitz angeschafften attestata; ferner die Aussage derer Fol. abgehörten drey Zeugen die Vermuthung, dass in diesem Marggraffthum die Gerade bey bürgerlichen Personen nicht eingeführet, sehr bestaercken, und dass durch diese Erbschichtungen und attestata denen Landes-Gesetzen derogiret vverde, auf keine Weise zu behaupten, da dieses, ob die Gerade in der Maasse, vvie Klaegerin sie verlanget, nemlich bey Personen bürgerlichen Standes mit dem alten Sachsen Rechte eingeführet sey, annoch streitig ist. So ist, vwie im Urthel enthalten, billig gesprochen.

§. XV.

Conclusio.

Haec sunt lector beneuole, quae de geradae in Lusatia inferiore vsu scribere, et quatenus studia nostra permiserunt, explicare ausi sumus. Iam ipse iudicabis, num expectationi fecerimus satis, cunctaque argumenta dubia remouerimus, an adhuc te haesitantem reliquerimus. Nullus equidem dubito, quin nonnulla reddi potuissent ampliora. Sed hoc negotium perfecerunt ii, qui de gerada studiosius scripserunt. Quis enim ignorat, quae CARPZOVIVS, WERNHERVS, HOFFMANNVS, BARTHIVS, praestantissimus rerum geradicarum interpres, et alii huius iuris peritissimi, de gerada commentati sunt? Ego tantum

de singulari geradae consuetudine quaedam monere studui, quod quidem me ita fecisse spero, vt plane inutile et inane aliquid suscepisse non videar. Vtcunque igitur de meo studio iudicare poteris, hanc tamen sententiam a tua humanitate exspecto, me ad scribendum non accessisse, vt alios doctiores redderem, sed vt ipse fierem doctior. Postremo, vt valeas, meque tibi habeas commendatissimum, hoc vnum adhuc oro.

T A N T V M.

V I R O

V I R O

DOCTISSIMO POLITISSIMOQVE
 CHRISTIAN. FRID. SIGESM.
 HEINSIO

S. P. D.

GEORG. STEPH. WIESAND.

 Cum legibus sapienter constitutum sit, vt no-
 stri adolescentes prius, quam ex acade-
 mia abeunt, studiorum publicas reddant
 rationes, disceptatione more maiorum rite ha-
 bita, ego profecto tanto iustioribus Te effero lau-
 dibus, quanto illustrius exquisitae doctrinae speci-
 men nunc edere cupis. Iam primum vel ob id

D 3

lau-

laudandus es, quod non paruum velitationem, sed iustum potius proelium animose committas. Deinde hoc et lubenter et vere testor, huncce libellum a Te ipso studiose esse elaboratum. Quod quidem testimonium eo Tibi erit honorificentius, quo praestantiorem iuris patrii scientiam in eo luculenter prodis. Res enim obscuras ex reconditis antiquitatibus multo labore erutas perspicue illustras, vicissitudines temporum accurate obseruas, causas legum docte exquiris, res implicitas scienter explicas, multaque argumenta sollerter reperta praeclare confirmas. Proponis quidem aliqua noua, non tamen studio res admirabiles inueniendi ductus, sed solo veritatis amore, qui ex toto libello satis elucet, honeste commotus. Mirabuntur fortassis nonnulli, quod in loco iuris prouincialis Saxonici *L. I. a. 27.* vulgarem lectionem deferas, aliam vero minus usitatam sequaris. Sed uti ipse Tuae sententiae probabiles reddidisti rationes, ita ego quoque eidem nouum robur addere et possum, et debeo, cum beneuolentia Illustris CHRIST. VLRIC. GRVPE-
NII,

NII, viri et dignitate muneris, et meritorum magnitudine, et ipsa denique humanitate longe praestantissimi, me certiozem fecerit, eam lectionem, quam Latina prae se fert versio, in pluribus inesse codicibus. Veterem enim interpretem dominum de Buch Repkovium vnice de femina militari accipere, codices vero varios, Ienensem, Grupianum et Salzwedelensem in versionibus Latinis eandem sententiam exprimere, vir egregius bona fide testatur, cui pro hoc testimonio beneuole impertito humanissimas ago gratias. Hoc argumentum Tu, DOCTISSIME HEINSI, et amice arripies, et in Tuos vsus vtiliter vertes. Nihil enim ego magis opto, quam vt hoc, quod in praesenti edis, industriae eruditionisque documento, Tibi honorem, mihi vero voluptatem compares, cum mea plurimum intersit, eos, qui me duce publice certant, pugnare fortiter copiasque doctrinae suae scienter explicare, explicitas firmis instruere subsidiis, instructas denique defendere viriliter. Deus optimus Te mox ad patrios lares reuersurum gratissimis exornet

net

net praemiis atque omnia cum ex Tua, tum ex mea
sententia Tibi bene feliciterque euenire iubeat! Con-
feruet ILLVSTREM PARENTEM de patria Tua
immortaliter meritum, diutissime saluum fortuna-
que prospera perpetuo florentem! Tu vero curabis,
ne vmquam Tuus erga me amor vlla ratione mi-
nuatur, ego certe Tuam amicitiam semper sancte
colam. Ita vale. Dedi Lipsiae die xvi. April.
A. S. R. C I C I C C C L X I I I I.

Oberlausitzische Bibl. Görlitz

1005294 5